

Ärende: VN/8051/2019

Statsrådets principbeslut: den finländska demokratipolitiken för 2020-talet (utkast)

Lausunnonantajan lausunto

Ert utlåtande om demokratipolitiska riktlinjer och åtgärdsförslag (åtgärdsförslagen presenteras nedan efter tema, mer detaljerade förslag finns i dokumentet)

Svenska Finlands folkting (Folktinget) tackar för möjligheten att lämna utlåtande om utkastet till statsrådets principbeslut om den finländska demokratipolitiken för 2020-talet. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag (lag om Svenska Finlands folkting 1331/2003) tar Folktinget ställning endast till aspekter som berör den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Folktinget konstaterar att de språkliga rättigheterna avseende nationalspråken inte behandlas särskilt i utkastet till statsrådets principbeslut. Vissa övriga språkgrupper behandlas dock. Folktinget påpekar att det i nuläget finns stora brister och utmaningar när det gäller tillgången till svenskspråkig service och samhällstjänster. Skillnaden är stor mellan olika delar av landet. Detta är ett oroande problem som direkt inverkar på den svenskspråkiga befolkningens demokratiska rättigheter och enskilda personers möjligheter att påverka och vara delaktiga i samhället. Folktinget önskar därför framhålla följande att ta i beaktande inför den fortsatta beredningen och vid genomförandet av principbeslutets åtgärder.

Enligt 17 § i grundlagen ska det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällliga behov enligt lika grunder. I regeringens proposition om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna konstaterades, att förutom en formellt jämlik behandling av språken, förutsätter 17 § också att den faktiska jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen tryggas (RP 309/1993). Bestämmelsen är av betydelse när samhällliga tjänster ordnas. Detta kan i praktiken kräva särlösningar av språkliga skäl.

Säkerställandet av språkliga rättigheter är en förutsättning för att enskilda personers demokratiska rättigheter ska kunna tillgodoses. De språkliga rättigheterna ska tryggas i samband med att finsk-

och svenskspråkiga medborgare använder sin rösträtt i statliga val och folkomröstningar. De språkliga rättigheterna omfattar också rätten till inflytande, exempelvis enskilda personers möjligheter att påverka beslut som rör dem själva och deras livsmiljö.

I Finland är de språkliga rättigheterna formellt på en hög nivå, men det betyder inte nödvändigtvis att finskspråkiga och svenskspråkiga i praktiken åtnjuter de språkliga rättigheterna likvärdigt. Ur individens synvinkel är det fråga om huruvida hans eller hennes lagstadgade rätt att använda sitt eget språk och att få information och service på sitt eget språk förverkligas (regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017). Detta bör med andra ord tas i beaktande som en viktig grundförutsättning för att de demokratiska rättigheterna ska kunna förverkligas i praktiken för den svenskspråkiga befolkningen.

Ett stort problem idag är bland annat efterlevnaden av språklagens bestämmelser gällande de tvåspråkiga myndigheternas skyldighet att erbjuda service på både finska och svenska. Folktinget blir ofta kontaktade och uppmärksammade om brister i myndigheternas språkliga service. Myndigheternas service påverkar den faktiska likvärdigheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen samt möjligheten för enskilda personer att utöva inflytande och påverka beslut. Såväl den faktiska möjligheten att vara delaktig i samhället, som individens upplevda känsla av delaktighet, påverkas av myndigheternas service och hur de språkliga rättigheterna förverkligas i deras verksamheter.

Kunskaper i svenska bland tjänstemän inom den offentliga förvaltningen har försvagats under de senaste årtiondena. Mindre än 4 % av tjänstemännen inom statsförvaltningen är svenskspråkiga, vilket är färre än andelen svenskspråkiga i landet. En orsak är de stränga språkraven i finska som ställs för anställningar inom statsförvaltningen, vilket bidrar till färre svenskspråkiga sökanden. Folktinget framhåller att bristen på kunskaper i svenska inom statsförvaltningen är ett problem avseende upprätthållandet av de språkliga rättigheterna och därmed tryggheten av samtliga medborgares demokratiska rättigheter. Folktinget har sedan tidigare gått ut med förslaget att kravet på kunskaper i finska bör sänkas från utmärkta kunskaper till goda kunskaper för svenskspråkiga vid anställning inom statsförvaltningen, samt att kravet på goda kunskaper i svenska oftare bör ställas på finskspråkiga tjänstemän.

I utkastet till statsrådets principbeslut framgår att syftet är att främja ett likvärdigt genomförande av människors politiska och medborgerliga rättigheter i Finland, och att ingen utestängs från samhället. Folktinget framhåller att det vore viktigt att säkerställandet av de språkliga rättigheterna genomsyrar verkställandet av principbeslutets åtgärder, samt huruvida tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna kräver särlösningar för att den svenskspråkiga befolkningen ska åtnjuta de demokratiska rättigheterna enligt lika grunder som den övriga befolkningen.

Riktlinje 1: Valsystemet är funktionellt, säkert och pålitligt. Alla har lika möjligheter och tillräcklig kapacitet att utöva sin rätt till deltagande

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratin funktion

- *Reform av valsystemet*
- *Stärkande av säkerheten i valen*
- *Flexibla röstningsmöjligheter och införandet av ett elektroniskt rösträttsregister i stor skala*
- *Främjande av valdeltagandet och en mångfaldig kandidatuppställning*

Riktlinje 2: I Finland finns mångsidiga möjligheter till delaktighet och allt fler utövar sina politiska och medborgerliga rättigheter

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratin funktion

- *Främjande av jämlikt deltagande och göra det till en starkare del av beslutsfattande och beredning.*
- *Utveckling och utvärdering av delaktighetssystem i kommuner och välfärdsområden.*
- *Granskning av initiativinstrument samt omfattande användning av olika metoder för deltagande och påverkan. Utveckling av digital delaktighet och nätdemokratitjänster.*
- *Utvärdering och mätning av deltagandeåtgärder samt utveckling av jämlikt deltagande.*

I och med bildandet av välfärdsområden minskar den språkliga minoritetens relativa andel i de flesta tvåspråkiga välfärdsområden. Detta kan i sin tur leda till att den svenskspråkiga befolkningens möjligheter till inflytande i beslutsfattandet försämras. Folktinget anser att beslutet att inrätta nationalspråksnämnder var nödvändigt för att kunna säkerställa invånarnas språkliga och demokratiska rättigheter inom verksamhetsområdet. Nämndens uppgifter enligt lagstiftningen är också en förutsättning för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att utöva sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattandet inom de tvåspråkiga välfärdsområdena.

För att nämnden ska kunna fullfölja uppgifterna som lagstiftningen stipulerar bör den ha verklig insyn i välfärdsområdets verksamhet, faktiska möjligheter att påverka välfärdsområdets beslutsfattande och i synnerhet tillräckliga personalresurser. Resurserna måste motsvara de omfattande uppgifter nämnden har. Utan reella verksamhetsförutsättningar har nämnden i praktiken inte möjlighet att utföra sina uppgifter.

I utkastet till principbeslut framgår under riktlinje 2 att statsrådet anser det vara viktigt att stödja uppkomsten av nya innovationer och att uppmuntra sökandet efter nya verksamhetsmetoder, särskilt när delaktighetssystemen för välfärdsområdena nu byggs upp. Nya delaktighetssystem kräver särskild planering för att de ska fungera likvärdigt på finska och svenska samt kräver

överbägenden om hur de ska nå ut även till den språkliga minoriteten. Folktinget framhåller att det vore viktigt att följa med och bevaka särskilt hur de demokratiska rättigheterna för den språkliga minoriteten säkerställs i välfärdsområdena. En utvärdering av nationalspråknämndernas uppdrag och påverkansmöjligheter bör genomföras under kommande regeringsperiod.

Avseende utveckling av digital delaktighet, utvärdering och mätning av deltagandeåtgärder samt utveckling av jämlikt deltagande, framhåller Folktinget att digital service ska erbjudas och fungera likvärdigt på finska och svenska. Digitala system bör planeras skilt på svenska och tas i bruk samtidigt som det finska för att säkerställa att systemet fungerar likvärdigt på båda språken. Även insamlande av data och information bör göras skilt på svenska. För att få tillförlitliga och jämförbara data om den svenskspråkiga befolkningens deltagande samt utvärdering av svenskspråkiga tjänster bör det skapas system för insamling av dessa data. Alla typer av mätningar av deltagandeåtgärder bör göras specifikt avseende den språkliga minoriteten för att säkerställa att underlaget överensstämmer med verkligheten och att den språkliga minoriteten representeras på ett korrekt sätt.

Riktlinje 3: Demokrati-, människorätts- och mediefostran samt kontinuerligt lärande stödjer förverkligandet av rätten till deltagande

Teman för åtgärdsförslagen till stöd för demokrati, människorätts- och mediefostran

- ***Ingripande i särskiljningen av ungas utbildningsbanor i ett tidigt skede. Säkerställande av kunskapsunderlag och färdigheter som stödjer delaktighet.***
- ***Förbättrad tillgång till aktuellt utbildnings- och studiematerial (om demokrati- och människorättsfrågor). Utredning av inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum för demokrati- och människorättsfostran samt introduktionen av nationella aktuella resultat för pilotprojekt.***
- ***Långsiktig utveckling av grund- och fortbildning för lärare inom demokrati- och människorättsfrågor.***
- ***Stärkande av medborgarfärdigheter samt öppen debatt för att identifiera och bekämpa desinformation (inkl. digital- och medieutbildning).***
- ***Stärkande av den roll som nätverket av allmänna bibliotek och museer har när det gäller att stärka det sociala deltagandet och mediekompetensen.***
- ***Stärkande av kunskapen om demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet och en utökning av dess tyngdpunkt i integrationsutbildning samt i flerspråkig samhällsorientering.***
- ***Säkerställande av tillräckliga resurser för medborgarsamhällets aktörer för att tillhandahålla utbildning inom demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet.***

Statsrådet föreslår att stärkandet av medborgarkompetensen hos unga bör inledas i ett så tidigt skede som möjligt samt att man inom den allmänbildande utbildningen och yrkesutbildningen ger studerande en tillräcklig kunskapsbas avseende demokrati och människorättsfrågor.

En verksamhetskultur som genomsyras av delaktighet bör skapas redan i småbarnspedagogiken. I de nationella läroplanerna och examensgrunderna ingår redan idag temat delaktighet, men innehållet i undervisningen är beroende av enskilda lärares intresse, engagemang och kunnande. Folktinget föreslår att det utarbetas ett strukturerat innehåll för temahelheten demokrati-, människorätts- och mediafostran samt att ett undervisningsmaterial/lärresurser tas fram – även på svenska. Alla unga ska garanteras en jämlik möjlighet att lära sig de färdigheter som behövs i livet.

I principprogrammet konstateras behovet av att utveckla lärarutbildningen samt strukturerna för den. Utbildningsprogrammet för lärare bör ge lärarna färdigheter och verktyg att leverera undervisning i medborgarfostran. I lärarnas grundutbildning bör temat medborgarfärdigheter ingå i tillräckligt hög grad. Folktinget poängterar att möjligheter till påbyggnadsutbildning och fortbildning för lärare måste skapas på båda nationalspråken.

Riktlinje 4: Öppen, transparent och interaktiv förvaltning stärker tilliten. Beslutsfattandet är informationsbaserat

Teman för åtgärdsförslag för att främja förvaltningens öppenhet och transparens

- *Utveckling av den offentliga förvaltningens kommunikation i frågor som rör samhällsfunktionen.*
- *Färdigställande av reformen av offentlighetslagen. Införandet av öppenhetsregistret, uppföljning samt utvärdering av bedömningen av utvecklingsbehoven.*
- *Förbättrande av lagstiftningsprocessens öppenhet och delaktighet samt utveckling av tjänstemännens kompetens.*

Under riktlinje 4 framgår att lagstiftningsprocessens öppenhet och delaktighet ska förbättras samt vikten av att medborgarna ges möjlighet att följa beredningen av beslutsfattandet och delta i beredningsprocessen. För att upprätthålla medborgarnas delaktighet i samhället är det av avgörande betydelse att förstå och göra sig förstådd. Folktinget framhåller behovet av att utveckla språkförståelsen inom de demokratiskt valda organen genom att ta i bruk simultantolkning från och till svenska och finska på riksdagens plenum samt även på de tvåspråkiga välfärdsområdenas fullmäktigemöten.

Riktlinje 5: Den samhälleliga debattkulturen är konstruktiv, pluralistisk och icke-diskriminerande och gör det möjligt för olika befolkningsgrupper att delta

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra debattkulturen

- *Identifiering av dialog och samarbete (mellan partierna) som en nyckelfaktor i en konstruktiv debattkultur i samhället.*
- *Främjande av goda relationer mellan olika befolkningsgrupper genom dialoger.*

- *Valet av rätt instrument för deltagande för att minska särskiljningen för deltagande.*
- *Fortsatta myndighetsåtgärder och kompetensutveckling för att kunna ingripa i hatretorik och trakasserier.*
- *Förebyggande av hatretorik och ökad medvetenhet om mötet mellan hatretorik och trakasserier samt gränserna för yttrandefriheten.*

Riktlinje 6: Ett aktivt och livskraftigt medborgarsamhälle är en central del av en fungerande demokrati
Temat för åtgärdsförslag för att stödja medborgarsamhällets verksamhetsförutsättningar och deltagande

- *Identifiering av betydelsen av ett autonomt och livskraftigt medborgarsamhälle samt främjande av sektorsövergripande samarbete baserat på partnerskap.*
- *Långsiktig utvärdering och uppföljning av förändringar i medborgarsamhället och deras påverkan.*
- *Medborgarverksamhetens medvetenhet om finansierings- och kapitalanskaffning och stöd för kompetens samt utveckling av kapitalanskaffningsinnovationer.*
- *Stöd för ungdomars frivilligarbete med hjälp av skolor och läroinrättningar.*
- *Främjande av forskning av medborgarsamhället och bättre tillämpning av forskningsdata. Stärkande av kompetens och kunskap gällande medborgarsamhället hos tjänstepersoner.*
- *Stärkande av kulturinstitutionernas roll och verksamhet i integrationen och den sociala gemenskapen samt framlyftande av kulturen som en central del av stadsutvecklingen.*

Riktlinje 7: Finland stödjer utvecklingen av demokratin internationellt

Temat i åtgärdsförslagen för att stödja den internationella demokratiutvecklingen

- *Utökad kontakt med aktörer på nationell nivå och utveckling av Finlands internationella demokratiarbete som helhet. Tillämpning av den finländska kompetensen inom demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstaten vid internationellt samarbete.*
- *Stärkande av det politiska deltagandet för grupper som är underrepresenterade i politiken genom att stödja partier och parlament internationellt. Utveckling av olika sätt för att stödja förverkligandet av olika aktörers rätt till deltagande samt mediefrihet.*
- *Utveckling av statsrådets forskningsverksamhet samt uppföljning av det internationella demokratiarbetets inverkan och utvecklingsbehov.*

- ***Finlands aktiva arbete inom initiativet Europeiska Unionens Team Europe Democracy och mellanstatliga demokratiorganisationer. Finlands stöd till International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA.***

-

Kotzev Christine
Svenska Finlands folkting